Самко Алла,
кандидат педагогічних наук,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Професійна діяльність викладачів закладів вищої освіти України зазнала суттєвих змін під впливом пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. У цих умовах викладачі були змушені адаптуватися до дистанційного й змішаного навчання, опановувати цифрові технології, удосконалювати навички самоменеджменту та професійної самоорганізації. Сучасна професійна діяльність викладачів відбувається в умовах невизначеності, що потребує гнучкості, адаптивності та постійного розвитку компетентностей.

Метою дослідження є аналіз психологічних бар'єрів у самоосвітній діяльності викладачів вищої школи.

Варто зазначити, що ефективність самоосвітньої діяльності значною мірою залежить від психологічних чинників. Психологічні бар'єри можуть ускладнювати здобуття нових знань, знижувати мотивацію та професійну ефективність. Саме тому дослідження механізмів подолання цих бар'єрів є надзвичайно актуальним.

Психологічний бар'єр розглядається як внутрішня або зовнішня перешкода, що обмежує здатність особистості реалізовувати поставлені цілі. Його проявами є емоційна напруга, тривожність, сумніви, невизначеність і страх, які ускладнюють професійне самовизначення та самоосвітню діяльність.

Серед основних чинників виникнення психологічних бар'єрів у самоосвітній діяльності викладачів ЗВО доцільно виокремити нестачу інформації, нечіткість професійних інтересів, нерозуміння власних

можливостей, вплив соціального оточення, надмірне відчуття відповідальності, упередження, вікові особливості та недостатню психологічну готовність до розв'язання складних освітніх завдань.

У самоосвітній діяльності викладачів ЗВО доцільно виокремити мотиваційний, когнітивний, емоційний, соціальний, часовий бар'єри та бар'єр страху змін. Мотиваційний бар'єр проявляється у зниженні мотивації до професійного саморозвитку, когнітивний – у труднощах сприйняття нової інформації та недостатньому рівні цифрової компетентності. Емоційний бар'єр пов'язаний із невпевненістю, страхом оцінювання й можливих невдач, часовий – із дефіцитом часу через професійну завантаженість. Соціальний бар'єр зумовлений недостатньою підтримкою професійного середовища, а бар'єр страху змін – острахом нових технологій і підходів до навчання. Своєчасне виявлення та подолання цих бар'єрів є обов'язковим фактором успішної самоосвітньої діяльності й професійної самореалізації викладача.

Психологічні бар'єри можуть взаємодіяти між собою: когнітивні труднощі часто провокують емоційне напруження, страх або сумніви. Їх динаміка значною мірою визначається індивідуально-психологічними особливостями особистості та рівнем її стійкості до труднощів.

Виокремлюють конструктивну та деструктивну стратегії подолання психологічних бар'єрів. Конструктивна стратегія сприяє самореалізації та підвищенню психологічної стійкості викладача, тоді як деструктивна пов'язана з уникненням складних ситуацій і перешкоджає професійній самореалізації.

Психологічні бар'єри мають подвійний характер: вони можуть як перешкоджати професійному розвитку, викликаючи пасивність і невпевненість, так і стимулювати активність, мобілізацію ресурсів та особистісне зростання. Таким чином, подолання психологічних бар'єрів є важливою умовою професійного розвитку та безперервної самоосвіти викладачів ЗВО.